

Учреждение образования
«Барановичский государственный университет»

Вестник БарГУ

Ежеквартальный научно-практический журнал

Издаётся с марта 2013 г.

Выпуск 8, март, 2020.

Серия «Педагогические науки.
Психологические науки. Филологические
науки (литературоведение)»

Учредитель: учреждение образования «Барановичский государственный университет».

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Главный редактор журнала Кочурко Василий Иванович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, академик Белорусской инженерной академии, академик Международной академии технического образования, академик Международной академии наук педагогического образования, академик Академии экономических наук Украины, заслуженный работник образования Республики Беларусь, ректор учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Заместитель главного редактора журнала Климук Владимир Владимирович, кандидат экономических наук, доцент, проректор по научной работе учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

МЕЖДУНАРОДНЫЙ РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ СЕРИИ

Мухтарова Шакира Мукашовна, доктор педагогических наук, профессор кафедры социальной работы и социальной педагогики Карагандинского государственного университета имени академика Е. А. Букетова (Караганда, Республика Казахстан).

Николаева Марина Владимировна, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и психологии начального образования федерального бюджетного образовательного учреждения высшего профессионального образования «Волгоградский государственный социально-педагогический университет» (Волгоград, Российская Федерация).

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ СЕРИИ

Главный редактор серии

Клещёва Елена Анатольевна, кандидат психологических наук, доцент, заведующий кафедрой педагогики учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Ответственный секретарь серии

Захарченя Наталья Федоровна, старший преподаватель кафедры дошкольного образования и технологий учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Редактор текстов на английском языке

Пинюта Ирина Вячеславовна, кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры профессиональной иноязычной подготовки учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Шило Елена Валерьевна, старший преподаватель кафедры профессиональной иноязычной подготовки учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Пономарёва Елена Ивановна (*ответственный за направление «Педагогические науки»*), кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры педагогики учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Яценко Татьяна Евгеньевна (*ответственный за направление «Психологические науки»*), кандидат психологических наук, доцент, заведующий кафедрой психологии и физического воспитания учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Фенчук Олег Николаевич (*ответственный за направление «Филологические науки»*), кандидат филологических наук, доцент кафедры филологии учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Белановская Ольга Викторовна, кандидат психологических наук, доцент, доцент кафедры психологии образования Института психологии учреждения образования «Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка» (Минск, Республика Беларусь).

Белая Елена Ивановна, кандидат педагогических наук, доцент, профессор кафедры филологии учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Бельский Александр Иванович, доктор филологических наук, профессор, заведующий кафедрой истории белорусской литературы Белорусского государственного университета (Минск, Республика Беларусь).

Валитова Ирина Евгеньевна, кандидат психологических наук, доцент, профессор кафедры социальной работы учреждения образования «Брестский государственный университет имени А. С. Пушкина» (Брест, Республика Беларусь).

Глазырина Лариса Дмитриевна, доктор педагогических наук, профессор, профессор кафедры общей и дошкольной педагогики учреждения образования «Белорусский государственный университет имени Максима Танка» (Минск, Республика Беларусь).

Джига Надежда Дмитриевна, доктор психологических наук, доцент, профессор кафедры психологии и физического воспитания учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Дубешко Наталья Григорьевна, кандидат педагогических наук, заведующий кафедрой дошкольного образования и технологий учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Капранова Вера Анатольевна, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики учреждения образования «Минский государственный лингвистический университет» (Минск, Республика Беларусь).

Кремень Маркс Аронович, доктор психологических наук, профессор, профессор кафедры кадровой политики и психологии управления Академии управления при Президенте Республики Беларусь (Минск, Республика Беларусь).

Леонова Ева Александровна, кандидат филологических наук, доцент, профессор кафедры зарубежной литературы Белорусского государственного университета (Минск, Республика Беларусь).

Лопатик Татьяна Андреевна, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и менеджмента образования государственного учреждения образования «Академия последиplomного образования» (Минск, Республика Беларусь).

Макаревич Александр Николаевич, доктор филологических наук, доцент, профессор кафедры литературы и межкультурных коммуникаций учреждения образования «Могилёвский государственный университет имени А. А. Кулешова» (Могилёв, Республика Беларусь).

Олифирова Наталья Ивановна, кандидат психологических наук, доцент, доцент кафедры клинической и консультативной психологии Института психологии учреждения образования «Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка» (Минск, Республика Беларусь).

Пергаменщик Леонид Абрамович, доктор психологических наук, профессор, профессор кафедры социальной и семейной психологии Института психологии учреждения образования «Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка» (Минск, Республика Беларусь).

Пузыревич Наталья Леонидовна, кандидат психологических наук, доцент, заведующий кафедрой социальной и семейной психологии Института психологии учреждения образования «Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка» (Минск, Республика Беларусь).

Пучинская Татьяна Михайловна, кандидат педагогических наук, доцент, заведующий кафедрой филологии учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Тарантей Виктор Петрович, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и социальной работы учреждения образования «Гродненский государственный университет имени Янки Купалы» (Гродно, Республика Беларусь).

Торхова Анна Васильевна, доктор педагогических наук, профессор, проректор по научной работе учреждения образования «Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка» (Минск, Республика Беларусь).

Храмцова Флюра Ибрагимовна, доктор политических наук, профессор, кандидат педагогических наук, профессор кафедры управления и социальной работы филиала государственного образовательного учреждения высшего профессионального образования «Российский государственный социальный университет» (Минск, Республика Беларусь).

Адрес редакции:

ул. Войкова, 21, 225404 г. Барановичи.

Телефон: +375 (163) 64 34 77.

E-mail: vestnik@barsu.by.

Подписные индексы: 00993 — для индивидуальных подписчиков; 009932 — для организаций.

Свидетельство о регистрации средств массовой информации № 1533 от 30.07.2012, выданное Министерством информации Республики Беларусь.

В соответствии с приказом Высшей аттестационной комиссии Республики Беларусь от 21 января 2015 г. № 16 научно-практический журнал «Вестник БарГУ» серия «Педагогические науки. Психологические науки. Филологические науки (литературоведение)» включён в Перечень научных изданий Республики Беларусь для опубликования результатов диссертационных исследований по педагогическим и психологическим наукам, филологическим наукам (литературоведению).

Научно-практический журнал «Вестник БарГУ» включен в РИНЦ (Российский индекс научного цитирования), лицензионный договор № 06-01/2016.

Издатель: учреждение образования «Барановичский государственный университет».

Выходит на русском, белорусском и английском языках.

Журнал распространяется на территории Республики Беларусь.

Заведующий редакционно-издательской группой А. Ю. Сидоренко

Технический редактор Л. Н. Щербук

Компьютерная вёрстка С. М. Глушак

Корректор Н. Н. Колодко

Подписано в печать 18.03.2020. Формат 60 × 84 ¹/₈. Бумага ксероксная. Печать цифровая. Гарнитура Таймс. Усл. печ. л. 21,00.
Уч.-изд. л. 13,55. Тираж 100 экз. Заказ

Цена свободная.

Полиграфическое исполнение: Гродненское областное унитарное полиграфическое предприятие «Слонимская типография».
Свидетельство о государственной регистрации издателя, изготовителя, распространителя печатных изданий № 1/203 от 07.03.2014, № 2 от 25.02.2014.

Адрес: ул. Хлюпина, 16, 231800 Слоним, Гродненская обл.

© БарГУ, 2020

Репозиторий БарГУ

Установа адукацыі
«Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт»

Веснік БарДУ

Штоквартальны навукова-практычны часопіс

Выдаецца з сакавіка 2013 г.

Выпуск 8, сакавік, 2020.

Серыя «Педагагічныя навукі.
Псіхалагічныя навукі. Філалагічныя
навукі (літаратуразнаўства)»

Заснавальнік: установа адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт».

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

Галоўны рэдактар часопіса Качурка Васіль Іванавіч, доктар сельскагаспадарчых навук, прафесар, акадэмік Беларускай інжынернай акадэміі, акадэмік Міжнароднай акадэміі тэхнічнай адукацыі, акадэмік Міжнароднай акадэміі навук педагагічнай адукацыі, акадэмік Акадэміі эканамічных навук Украіны, заслужаны работнік адукацыі Рэспублікі Беларусь, рэктар установы адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Намеснік галоўнага рэдактара часопіса Клімук Уладзімір Уладзіміравіч, кандыдат эканамічных навук, дацэнт, прарэктар па навуковай рабоце ўстановы адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

МІЖНАРОДНЫ РЭДАКЦЫЙНЫ САВЕТ СЕРЫІ

Мухтарава Шакіра Мукашаўна, доктар педагагічных навук, прафесар кафедры сацыяльнай работы і сацыяльнай педагогікі Карагандзінскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя акадэміка Е. А. Букетава (Караганда, Рэспубліка Казахстан).

Нікалаева Марына Уладзіміраўна, доктар педагагічных навук, прафесар, загадчык кафедры педагогікі і псіхалогіі пачатковай адукацыі федэральнай бюджэтнай адукацыйнай установы вышэйшай педагагічнай адукацыі «Валгаградскі дзяржаўны сацыяльна-педагагічны ўніверсітэт» (Валгаград, Расійская Федэрацыя).

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ СЕРЫІ

Галоўны рэдактар серыі

Кляшчова Алена Анатольеўна, кандыдат псіхалагічных навук, дацэнт, загадчык кафедры педагогікі ўстановы адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Адказны сакратар серыі

Захарчэня Наталля Фёдораўна, старшы выкладчык кафедры дашкольнай адукацыі і тэхналогій установы адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Рэдактар тэкстаў на англійскай мове

Піньота Ірына Вячаславаўна, кандыдат педагагічных навук, дацэнт, дацэнт кафедры прафесійнай іншамоўнай падрыхтоўкі ўстановы адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Шыла Алена Валер'еўна, старшы выкладчык кафедры прафесійнай іншамоўнай падрыхтоўкі ўстановы адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Панамарова Алена Іванаўна (*адказны за напрамак «Педагагічныя навукі»*), кандыдат педагагічных навук, дацэнт, дацэнт кафедры педагогікі ўстановы адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Яцэнка Таццяна Яўген'еўна (*адказны за напрамак «Псіхалагічныя навукі»*), кандыдат псіхалагічных навук, дацэнт, загадчык кафедры псіхалогіі і фізічнага выхавання ўстановы адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Фянчук Алег Мікалаевіч (*адказны за напрамак «Філалагічныя навукі (літаратуразнаўства)»*), кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры філалогіі ўстановы адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Аліфіровіч Наталля Іванаўна, кандыдат псіхалагічных навук, дацэнт, дацэнт кафедры клінічнай і кансультацыйнай псіхалогіі Інстытута псіхалогіі ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка» (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Беланоўская Вольга Віктараўна, кандыдат псіхалагічных навук, дацэнт, дацэнт кафедры псіхалогіі адукацыі Інстытута псіхалогіі ўстановаў адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка» (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Белая Алена Іванаўна, кандыдат педагагічных навук, дацэнт, прафесар кафедры філалогіі ўстановаў адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Бельскі Аляксандр Іванавіч, доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры гісторыі беларускай літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Валітава Ірына Яўгеньеўна, кандыдат псіхалагічных навук, дацэнт, прафесар кафедры сацыяльнай работы ўстановаў адукацыі «Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. С. Пушкіна» (Брэст, Рэспубліка Беларусь).

Глазырына Ларыса Дзмітрыеўна, доктар педагагічных навук, прафесар, прафесар кафедры агульнай і дашкольнай педагогікі ўстановаў адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт імя Максіма Танка» (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Джыга Надзея Дзмітрыеўна, доктар псіхалагічных навук, дацэнт, прафесар кафедры псіхалогіі і фізічнага выхавання ўстановаў адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Дубешка Наталія Рыгораўна, кандыдат педагагічных навук, загадчык кафедры дашкольнай адукацыі і тэхналогій установаў адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Капранава Вера Анатолеўна, доктар педагагічных навук, прафесар, загадчык кафедры педагогікі ўстановаў адукацыі «Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт» (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Крэмень Маркс Аронавіч, доктар псіхалагічных навук, прафесар, прафесар кафедры кадравай палітыкі і псіхалогіі кіравання Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Лапацік Таццяна Андрэеўна, доктар педагагічных навук, прафесар, загадчык кафедры педагогікі і менеджменту адукацыі дзяржаўнай установаў адукацыі «Акадэмія паслядыпломнай адукацыі» (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Лявонава Ева Аляксандраўна, кандыдат філалагічных навук, дацэнт, прафесар кафедры замежнай літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Макарэвіч Аляксандр Мікалаевіч, доктар філалагічных навук, дацэнт, прафесар кафедры літаратуры і міжкультурных камунікацый установаў адукацыі «Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. А. Куляшова» (Магілёў, Рэспубліка Беларусь).

Пергаменшчык Леанід Абрамавіч, доктар псіхалагічных навук, прафесар, прафесар кафедры сацыяльнай і сямейнай псіхалогіі Інстытута псіхалогіі ўстановаў адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка» (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Пузырэвіч Наталія Леанідаўна, кандыдат псіхалагічных навук, дацэнт, загадчык кафедры сацыяльнай і сямейнай псіхалогіі Інстытута псіхалогіі ўстановаў адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка» (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Пучынская Таццяна Міхайлаўна, кандыдат педагагічных навук, дацэнт, загадчык кафедры філалогіі ўстановаў адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Таранцей Віктар Пятровіч, доктар педагагічных навук, прафесар, загадчык кафедры педагогікі і сацыяльнай работы ўстановаў адукацыі «Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы» (Гродна, Рэспубліка Беларусь).

Торхава Ганна Васільеўна, доктар педагагічных навук, прафесар, прарэктар па навуковай рабоце ўстановаў адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка» (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Храмцова Флюра Ібрагімаўна, доктар палітычных навук, прафесар, кандыдат педагагічных навук, прафесар кафедры кіравання і сацыяльнай работы філіяла дзяржаўнай адукацыйнай установаў вышэйшай прафесійнай адукацыі «Расійскі дзяржаўны сацыяльны ўніверсітэт» (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Адрас рэдакцыі:

вул. Войкава, 21, 225404 г. Баранавічы.

Тэлефон: +375 (163) 64 34 77.

E-mail: vestnik@barsu.by.

Падпісныя індэксы: 00993 — для індывідуальных падпісчыкаў; 009932 — для арганізацый.

Пасведчанне аб рэгістрацыі сродкаў масавай інфармацыі № 1533 ад 30.07.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

У адпаведнасці з загадам Вышэйшай атэстацыйнай камісіі Рэспублікі Беларусь ад 21 студзеня 2015 г. № 16 навукова-практычны часопіс «Вестнік БарДУ» серыя «Педагагічныя навукі. Псіхалагічныя навукі. Філалагічныя навукі (літаратуразнаўства)» уключаны ў Пералік навуковых выданняў Рэспублікі Беларусь для апублікавання вынікаў дысертацыйных даследаванняў па педагагічных і псіхалагічных навук, філалагічных навук (літаратуразнаўстве).

Навукова-практычны часопіс «Вестнік БарДУ» уключаны ў РІНЦ (Расійскі індэкс навуковага цытавання), ліцэнзійны дагавор № 06-01/2016.

Выдавец: установа адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт».

Выходзіць на рускай, беларускай і англійскай мовах.
Часопіс распаўсюджваецца на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь.

Загладчык рэдакцыйна-выдавецкай групы Г. Ю. Сідарэнка
Тэхнічны рэдактар Л. М. Шчарбук
Камп'ютарная вёрстка С. М. Глушак
Карэктар Н. М. Каладко

Падпісана да друку 18.03.2020. Фармат 60 × 84 ¹/₈. Папера ксераская. Друк лічбавы. Гарнітура Таймс. Ум. друк. арк. 21,00. Ул.-выд. арк. 13,55. Тыраж 100 экз. Заказ

Кошт свабодны.

Паліграфічнае выкананне: Гродзенскае абласное ўнітарнае паліграфічнае прадпрыемства «Слоніўская тыпаграфія». Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы, распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 1/203 ад 07.03.2014, № 2 ад 25.02.2014.

Адрас: вул. Хлюпіна, 16, 231800 Слонім, Гродзенская вобл.

© БарДУ, 2020

Репозиторий БарДУ

Educational institution
“Baranovichi State University”

BarSU Herald

A quarterly scientific and practical journal

Published since March 2013

Volume 8, March, 2020.

Series “Education. Psychology.
Philology (Literary studies)”

Promoter: educational institution “Baranovichy State University”.

EDITORIAL BOARD

Editor-in-Chief Vasily Ivanovich Kochurko, Doctor of Agriculture, Professor, Member of the Belarusian Academy of Engineering, Member of the International Academy of Technical Education, Member of the International Academy of Pedagogical Education, Member of the Academy of Economic Sciences of Ukraine, Distinguished educator of the Republic of Belarus, Rector of the educational institution “Baranovichi State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

Deputy Editor-in-Chief Vladimir Vladimirovich Klimuk, Ph. D. in Economic Sciences, Associate Professor, Vice-Rector for Research of the educational institution “Baranovichi State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD OF THE SERIES

Shakira Mukashovna Muhtarova, Doctor of Education, Professor of the Department of Social Work and Social Pedagogy of Karaganda State University named after the academician E. A. Buketov (Karaganda, the Republic of Kazakhstan).

Marina Vladimirovna Nikolaeva, Doctor of Education, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of Elementary Education of the federal budget educational institution of higher professional education “Volgograd State Socio-pedagogical University” (Volgograd, the Russian Federation).

EDITORIAL BOARD OF THE SERIES

Series Executive Editor

Elena Anatolyevna Klescheva, Ph. D. in Psychology, Associate Professor, Head of the Department of Pedagogy of the educational institution “Baranovichi State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

Senior Editor

Natalia Fyodorovna Zaharchenya, Senior lecturer of the Department of Pre-school Education and Technology of the educational institution “Baranovichi State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

English Text Editor

Irina Vyacheslavovna Piniuta, Ph. D. in Education, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Professional Foreign Language Training of the educational institution “Baranovichi State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

Elena Valeryevna Shilo, senior lecturer of the Department of Professional Foreign Language Training of the educational institution “Baranovichi State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

Elena Ivanovna Ponomaryova (*in charge of the subject area “Pedagogy”*), Ph. D. in Education, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy of the educational institution “Baranovichi State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

Tatyana Evgenyevna Yatsenko (*in charge of the subject area “Psychology”*), Ph. D. in Psychology, Associate Professor, Head of the Department of Psychology and Physical Education of the educational institution “Baranovichi State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

Oleg Nikolayevich Fenchuk (*in charge of the subject area “Philology”*), Ph. D. in Philology, Associate Professor of the Department of Philology of the educational institution “Baranovichi State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

Olga Victorovna Belanovskaya, Ph. D. in Psychology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Psychology of Education in the Institute of Psychology of the educational institution “Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank” (Minsk, the Republic of Belarus).

Elena Ivanovna Belaya, Ph. D. in Education, Associate Professor, Professor of the Department of Philology of the educational institution “Baranovich State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

Alexandr Ivanovich Belskiy, Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of History of Belarusian Literature of Belarusian State University (Minsk, the Republic of Belarus).

Irina Yevgenyevna Valitova, Ph. D. in Psychology, Associate Professor, Professor of the Department of Social Work of the educational institution “Brest State University named after A. S. Pushkin” (Brest, the Republic of Belarus).

Larisa Dmitrievna Glazyrina, Ph. D. in Education, Professor, Professor of the Department of General and Preschool Pedagogy of the educational institution “Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank” (Minsk, the Republic of Belarus).

Nadezhda Dmitrievna Dzhiga, Doctor of Psychology, Associate Professor, Professor of the Department of Psychology and Physical Education of the educational institution “Baranovich State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

Natalya Grigorevna Dubeshka, Ph. D. in Education, Head of the Department of Preschool Education and Technology of the educational institution “Baranovich State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

Vera Anatolyevna Kapranova, Doctor of Education, Professor, Head of the Department of Pedagogy of the educational institution “Minsk State Linguistic University” (Minsk, the Republic of Belarus).

Marks Aronovich Kremen, Doctor of Psychology, Professor, Professor of the Department of Staff Policy and Management Psychology of the educational institution “Academy of Public Administration under the Aegis of the President of the Republic of Belarus” (Minsk, the Republic of Belarus).

Eva Alexandrovna Leonova, Ph. D. in Philology, Associate Professor, Professor of the Department of Foreign Literature of Belarusian State University (Minsk, the Republic of Belarus).

Tatyana Andreevna Lopatik, Doctor of Education, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Education Management of the educational institution “Academy of Postgraduate Education” (Minsk, the Republic of Belarus).

Alexandr Nikolayevich Makarevich, Doctor of Philology, Associate Professor, Professor of the Department of Literature and Intercultural Communication of the educational institution “Mogilev State University named after A. A. Kuleshov” (Mogilev, the Republic of Belarus).

Natalya Ivanovna Olifirovich, Ph. D. in Psychology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Clinical and Counseling Psychology of the educational institution “Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank” (Minsk, the Republic of Belarus).

Leonid Abramovich Pergamenschik, Doctor of Psychology, Professor, Professor of the Department of Social and Family Psychology of the educational institution “Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank” (Minsk, the Republic of Belarus).

Natalya Leonidovna Puzyrevich, Ph. D. in Psychology, Associate Professor, Head of the Department of Social and Family Psychology of the Institute of Psychology of the educational institution “Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank” (Minsk, the Republic of Belarus).

Tatyana Mihailovna Puchinskaya, Ph. D. in Education, Associate Professor, Head of the Department of Philology of the educational institution “Baranovich State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

Victor Petrovich Tarantey, Doctor of Education, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Social Work of the educational institution “Grodno State University named after Y. Kupala” (Grodno, the Republic of Belarus).

Anna Vasilyevna Torhova, Doctor of Education, Professor, Vice-rector for Research Work of the educational institution “Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank” (Minsk, the Republic of Belarus).

Flyura Ibragimovna Hramtsova, Doctor of Political Sciences, Professor, Ph. D. in Education, Professor of the Department of Management and Social Work of the branch of the state educational institution of higher professional education “Russian State Social University” (Minsk, the Republic of Belarus).

Editorial address:

21 Voykova Str., 225404 Baranovichi.

Phone: +375 (163) 45 46 28.

E-mail: vestnik@barsu.by.

Subscription indices: 00993 — for individual subscribers; 009932 — for companies.

The certificate of the registration of mass media № 1533 of 30.07.2012 issued by the Ministry of Information of Belarus.

In accordance with the order of the board of the Higher Attestation Commission of the Republic of Belarus, on January 21, 2015 № 16 the scientific and practical journal “BarSU Herald” the series “Education. Psychology. Philology (Literary studies)” was included in the list of the scientific publications of the Republic of Belarus for publishing the results of dissertation research on pedagogical, psychological and philological sciences (Literary studies).

Scientific-and-practical journal “BarSU Herald” is included into RSCI (Russian Science Citation Index), license agreement № 06-01/2016.

Published: educational institution “Baranovich State University”.

Issued in Russian, Belarusian and English.

The journal is distributed on the territory of the Republic of Belarus.

Managing editor A. Y. Sidorenko
Technical editor L. N. Scherbuk
Desktop Publishing S. M. Glushak
Proofreader N. N. Kolodko

Signed print 18.03.2020. Format 60 × 84 ¹/₈. Paper xerox. Digital printing. Headset Times. Conv. pr. s. l. 21,00. Acc.-pub. s. l. 13,55.
Circulation of 100 copies. Order

Free price.

Printing performance: Grodno Regional Printing Unitary Enterprise “Slonim printing establishment”. The state registration certificate of the publisher, manufacturer and publications distributor № 1/203 of 07.03.2014, № 2 of 25.02.2014.

Address: 16 Hlyupin St., 231800 Slonim, Grodno region.

© BarSU, 2020

Репозиторий БарГУ

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Бужинская Н. А. Содержание воспитания безопасного поведения у детей дошкольного возраста с особенностями психофизического развития в условиях инклюзивного образования	13
Каранец Е. М. Развитие у детей дошкольного возраста умения осваивать личное пространство	20
Кривуть М. Л. Коммуникативная компетентность будущих педагогов инклюзивного образования: результаты исследования	25
Нижникова А. Б. Совершенствование музыкально-исполнительской подготовки будущих учителей музыки в учреждениях высшего образования	34
Пономарёва Е. И., Карачун Т. В. Кросскультурное взаимодействие как условие обучения взрослых иностранному языку	39
Унсович А. Н., Толкач А. Г. Повышение эффективности управления в системе высшего образования и качества подготовки специалистов в условиях цифровой трансформации образовательного процесса	46
Хуторова М. Н. Управляемое самообучение информатике курсантов учреждений образования Министерства внутренних дел Республики Беларусь	56

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Бантюкова Е. М. К вопросу об адаптации курсантов в особых условиях учебно-профессиональной деятельности	64
Валитова И. Е. Особенности эмоционального компонента взаимодействия матери и ребенка раннего возраста с отклонениями в развитии	69
Джиги Н. Д. Взаимосвязь самооценки студентов с мотивацией достижения успеха	78
Джиги Н. Д. Формирование профессиональной пригодности школьников и студентов как система	84
Клещёва Е. А., Черник А. В. Типология приёмных матерей из профессиональных замещающих семей	95
Пономарёва Л. Г. Особенности когнитивного и аффективного компонентов самосознания у женщин с признаками нарушений пищевого поведения	102
Селезнёва И. Н. Образ ребенка с особыми образовательными потребностями в представлениях педагогов с разным уровнем коммуникативной толерантности	108
Стреленко А. А., Колмычевская Е. Н. Представления матери об образах абстрактного и реального ребенка	114
Хриптович В. А. Маркеры аддиктивной и нормативной социализации личности обучающихся подросткового и юношеского возраста	123
Яценко Т. Е. Разработка и психометрическая проверка «Опросника академической виктимности»	129

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Литературоведение

Будник О. А. Типология героев и композиционно-повествовательные особенности повести И. Пташниковой «Гартак»	139
Гладкова А. А. Художественная интерпретация исторических реалий смутного времени в романе Ф. А. Оссендовского “Łisowczyzu”	145
Копырюлин С. В. Образы Дикого поля и степи в творчестве казачьего поэта Н. Н. Евсеева («Дикое поле» и «Крылатый шум»)	150
Костина Ж. В. Эстетический идеал поэзии Винцеса Коротынского в контексте сентиментализма	157
Минскевич С. Л. «Крымские сонеты» Адама Мицкевича в переводе Максима Танка	163

ЗМЕСТ

ПЕДАГАГІЧНЫЯ НАВУКІ

Бужынская Н. А. Змест выхавання бяспечных паводзін у дзяцей дашкольнага ўзросту з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця ва ўмовах інклюзіўнай адукацыі	13
Каранец К. М. Развіццё ў дзяцей дашкольнага ўзросту ўмення асвойваць асабістую прастору	20
Крывуць М. Л. Камунікатыўная кампетэнтнасць будучых педагогаў інклюзіўнай адукацыі: вынікі даследавання	25
Ніжнікава А. Б. Удасканаленне музычна-выканальніцкай падрыхтоўкі будучых настаўнікаў музыкі ва ўстановах вышэйшай адукацыі	34
Панамарова А. І., Карачун Т. В. Кроскультурнае ўзаемадзеянне як умова навучання дарослых замежнай мове	39
Унсовіч А. М., Толкач А. Г. Павышэнне эфектыўнасці кіравання ў сістэме вышэйшай адукацыі і якасці падрыхтоўкі спецыялістаў ва ўмовах лічбавай трансфармацыі адукацыйнага працэсу	46
Хутарова М. М. Кіруемае саманавучанне інфарматыцы курсантаў устаноў адукацыі Міністэрства ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь	56

ПСІХАЛАГІЧНЫЯ НАВУКІ

Банцюкова А. М. Да пытання аб адаптацыі курсантаў у асаблівых умовах вучэбна-прафесійнай дзейнасці	64
Валітава І. Я. Асаблівасці эмацыянальнага кампанента ўзаемадзеяння маці і дзіцяці ранняга ўзросту з адхіленнямі ў развіцці	69
Джыга Н. Дз. Узаемасувязь адносін да сябе студэнтаў з матывацый дасягнення поспеху	78
Джыга Н. Дз. Фарміраванне прафесійнай прыгоднасці школьнікаў і студэнтаў як сістэма	84
Кляшчова А. А., Чэрнік А. В. Тыпалогія прыёмных маці з прафесійных замяшчальных сем'яў	95
Панамарова Л. Г. Асаблівасці кагнетыўнага і афектыўнага кампанентаў самасвядомасці ў жанчын з прыкметамі парушэнняў харчовых паводзін	102
Селязнёва І. М. Вобраз дзіцяці з асаблівымі адукацыйнымі патрэбамі ва ўяўленнях педагогаў з розным узроўнем камунікатыўнай талерантнасці	108
Страленка Г. А., Калмычэўская А. М. Уяўленні маці пра вобразы абстрактнага і рэальнага дзіцяці	114
Хрыптовіч В. А. Маркеры адыктыўнай і нарматыўнай сацыялізацыі асобы навучэнцаў падлеткавага і юнацкага ўзросту	123
Яцэнка Т. Я. Распрацоўка і псіхаметрычная праверка «Апытальніка акадэмічнай віктымнасці»	129

ФІЛАЛАГІЧНЫЯ НАВУКІ

Літаратуразнаўства

Буднік В. А. Тыпалогія герояў і кампазіцыйна-апавядальныя адметнасці аповесці І. Пташнікава «Тартак»	139
Гладкова Г. А. Мастацкая інтэрпрэтацыя гістарычных рэалій смутнага часу ў рамане Ф. А. Асяндоўскага «Lisowczycy»	145
Капырулін С. В. Вобразы Дзікага поля і стэпу ў творчасці казацкага паэта М. М. Яўсеева («Дзікае поле» і «Крылаты шум»)	150
Косціна Ж. В. Этэтычны ідэал паэзіі Вінцэся Каратынскага ў кантэксце сентыменталізму	157
Мінскевіч С. Л. «Крымскія санеты» Адама Міцкевіча ў перакладзе Максіма Танка	163

CONTENTS

EDUCATION

Buzhinskaya N. A. Content of safe behaviour up-bringing of preschool children with special psycho-physical development in conditions of inclusive education	13
Karanets E. M. Development in children of preschool agency ability to develop personal space	20
Krivut M. L. Pre-service teachers' communicative competence for inclusive education: results of research . . .	25
Nizhnikova A. B. Improvement of music-performance training of future music teachers in institutions of higher education	34
Ponomariova E. I., Karachun T. V. Cross-cultural interaction as a condition for teaching adults a foreign language	39
Unsovich A. N., Talkach A. G. Management efficiency improvement and the quality of specialists training within the higher education system in the context of the digital transformation of the educational process	46
Khutorova M. N. Managed self-study of informatics of cadets of educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Belarus	56

PSYCHOLOGY

Bantiukova E. M. To the problem of cadets' adaptation in specific conditions of professional training activity . .	64
Valitova I. E. Peculiarities of the emotional component of the interaction of mother with an early age child with developmental disability	69
Jiga N. D. The relationship of the self-relation of students to the motivation for success	78
Jiga N. D. Formation of professional suitability of schoolchildren and students as a system	84
Klescheva E. A., Chernik A. V. Typology of foster mothers from professional substitute families	95
Ponomarova L. G. Peculiarities of cognitive and affective components of self-consciousness among women with the tendency to eating disorders	102
Seleznova I. N. The image of a child with special educational needs in the representation of teachers with different levels of communicative tolerance	108
Strelenko A. A., Kolmychevskaya E. N. Representations of a mother about abstract and real child images . . .	114
Hriptovich V. A. Markers of addictive and normative socialization of personality of students of teenagers and youth	123
Yatsenka T. E. Development and psychometric check of the academic victimity questionnaire	129

PHILOLOGY

Literary studies

Budnik V. A. The typology of the heroes and the composite narrative properties of the novel "Tartak" by I. Ptashnikov	139
Gladkova A. A. Artistic interpretation of historical realia time of troubles in the novel "Lisowczycy" by F. A. Ossendowski	145
Kopyryilin S. V. Wild field and steppe images in creation of cossack poet N. N. Evseev ("Dikoe pole" and "Krilatyy shum")	150
Kostina Zh. V. Aesthetic ideal of poetry by Vintsent Korotynsky in the context of sentimentalism	157
Minskevich S. L. "Crimean sonnets" by Adam Miczkevich translated by Maxim Tank	163

УДК 821.162.1Міцкевіч03=161.3

С. Л. Мінскевіч

Філіял «Інстытут літаратуразнаўства імя Янкі Купалы» дзяржаўнай навуковай установы
«Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі»,
вул. Сурганава, 1, корп. 2, 220072 Мінск, Рэспубліка Беларусь, +375 17 284 28 86, inlinasbel@tut.by

«КРЫМСКІЯ САНЕТЫ» АДАМА МІЦКЕВІЧА Ў ПЕРАКЛАДЗЕ МАКСІМА ТАНКА

У артыкуле разглядаюцца пераклады «Крымскіх санетаў» Адама Міцкевіча, якія зрабіў Максім Танк. Беларускі паэт пераклаў чатыры санеты гэтага цыкла: «I. Акерманскія стэпы», «IV. Бура», «V. Выгляд гор са стэпаў Казлова» і «XVI. Гара Кікінеіс». Першыя з іх былі апублікаваныя 80 гадоў таму (1940). Пераклад строгай вершаванай формы, такой як санет, дазваляе выявіць асаблівасці беларускай сістэмы вершаскладання сярэдзіны XX стагоддзя, беларускага літаратурнага працэсу ў цэлым і дыскурсу перакладной літаратуры ў прыватнасці. Аўтар артыкула праводзіць параўнальна-супастаўляльны аналіз гэтых перакладаў Максіма Танка і арыгінала, а таксама тэкстаў іншых перакладчыкаў; прыходзіць да высновы, што беларускаму паэту ўдаецца перадаць сюжэт, змест, метафарычнасць і эмацыянальнасць твораў Міцкевіча, аднак пры гэтым не захоўваецца форма класічнага санета. Гэта паказвае, што Максім Танк пры перакладзе прытрымліваўся эмоцыя дэтэрмінаванага кірунку санетапісання, які быў прапанаваны Янкам Купалам, дзе дапускаюцца адступленні ад класічнай формы дзеля пачуццёвасці твору, хоць на той час у беларускай санетыстыцы ўжо існаваў рацыя дэтэрмінаваны кірунак, прадстаўлены Максімам Багдановічам. Тым не менш дадзеныя пераклады Максіма Танка сталі прыкладам для перакладчыкаў наступных пакаленняў.

Ключавыя словы: санет; А. Міцкевіч; мастацкі пераклад; рыфма; сілабічны верш; сілаба-танічны верш; параўнальны аналіз; адэкватнасць.

Бібліягр.: 8 назваў.

S. L. Minskevich

The Branch “Institute of Literary Studies named after Yanka Kupala” of the State Scientific Institution
“Center of Studies of Belarusian Culture, Language and Literature of the National Academy of Sciences of Belarus”,
1 Surganov Str., Bldg. 2, 220072 Minsk, the Republic of Belarus, +375 17 284 28 86, inlinasbel@tut.by

“CRIMEAN SONNETS” BY ADAM MICZKEVICH TRANSLATED BY MAXIM TANK

The article deals with the translations of “Crimean Sonnets” by Adam Mickiewicz written by Maxim Tank. The Belarusian poet translated four sonnets of this cycle: “I. Stepy akermanśkie” (“I. The Ackerman Steppe”), “IV. Burza” (“IV. The Storm”), “V. Widok gór ze stepów Kozłowa” (“V. Mountains from the Keslov Steppe”) and “XVI. Góra Kikineis” (“The Kikineis Mountain”). The first two of them were published 80 years ago (1940). The translation of a strict poetic form, such as a sonnet, reveals the features of the Belarusian system of versification in the mid-20th century, the Belarusian literary process in general, and the discourse of translated literature in particular. The author of the article carries out a comparative analysis of these translations by Maxim Tank and the original text, as well as the texts of other translators, concludes that the Belarusian poet manages to convey the plot, content, metaphoricity and emotionality of works by Mickiewicz, however, the form of the original sonnet is not saved. This shows that Maxim Tank in these translations followed an emotionally determined method of creating sonnets, which was proposed by Janka Kupala, where deviations from the classical form are allowed for sensuality, although in the Belarusian sonnet system and sonnet translations there was a rationally determined method presented by Maxim Bahdanovič. Nevertheless, these translations by Maxim Tank set an example for the translators of the next generations.

Key words: sonnet; A. Miczkevich; literary translation; rhyme; syllabic verse; accentual-syllabic verse; comparative analysis; adequacy.

Ref.: 8 titles.

Уводзіны. Санет — цвёрдая форма верша, якая мае кананічныя правілы, таму яна можа служыць пэўным маркерам для вызначэння стадыі развіцця версіфікацыйнай сістэмы нацыянальнай літаратуры. Яна займае важнае месца ў творчасці Янкі Купалы і асабліва Максіма Багдановіча, які імкнуўся «прышчапіць да беларускай пісьменнасці здабыткі чужаземнага паэтычнага труда, памагчы атрымаць ёй больш еўрапейскі выгляд» [1, с. 244]. М. Багдановіч сам зрабіў адны з першых перакладаў замежных санетаў на беларускую мову. Мастацкі пераклад як спецыфічная літаратурная дзейнасць вызначаецца свядомым прыняццем творцам пэўных для сябе абмежаванняў і далікатнага стаўлення да чужога, аўтарскага слова. Пры перакладзе санета патрабаванні да перадачы арыгінальнага тэксту сродкамі роднай мовы даволі строгія і візуалізаваныя ў знешніх фармальных прыкметах. Пераклады «Крымскіх санетаў» Адама Міцкевіча, зробленыя Максімам Танкам, які, несумненна, з'яўляецца адной з цэнтральных постацей у беларускай паэзіі ХХ стагоддзя, характарызуюць беларускае вершаскладанне сярэдзіны мінулага стагоддзя і дыскурс беларускага паэтычнага перакладу.

Асноўная частка. Максім Танк, ураджэнец Заходняй Беларусі, ведаючы польскую мову, чытаў Адама Міцкевіча ў арыгінале і, несумненна, уважліва ставіўся да творчай спадчыны вялікага рамантыка. Беларускі паэт пераклаў баладу «Лілеі», урыўкі з паэмы «Дзяды», некалькі лірычных вершаў. Узорна-класічным стаў яго пераклад верша «Паліліся мае слёзы»:

Паліліся мае слёзы

Паліліся мае слёзы, як дождж чысты, краплісты,
На маленства, што было анельскім, сельскім,
На юнацтва час мой шумны, неразумны,
А таксама на век сталы, век няўдалы:
Паліліся мае слёзы, як дождж чысты і краплісты [2, с. 262].

Polaty się łzy

Polaty się łzy me czyste, rześiste,
Na me dzieciństwo sielskie, anielskie,
Na moją młodość górna i durna,
Na mój wiek męski, wiek kłęski;
Polaty się łzy me czyste, rześiste! [3, с. 413].

Беларускі паэт удала знайшоў унутраную рыфму, адпаведную лексічным парам арыгінальнага тэксту, напрыклад: *czyste — rześiste, wiek męski — wiek kłęski*. Здолеў перадаць інтанацыю сумнай самаіроніі міцкевічаўскага верша, які належыць да лазанскай лірыкі эмігранцкага перыяду творчасці вялікага рамантыка.

Максім Танк пераклаў чатыры «Крымскія санеты»: «I. Акерманскія стэпы», «IV. Бура», «V. Выгляд гор са стэпаў Казлова» і «XVI. Гара Кікінеіс». Дарэчы, першаму і другому з іх у 2020 годзе спаўняецца 80 гадоў: першая публікацыя танкаўскага перакладу «Акерманскіх стэпаў» — «Полымя рэвалюцыі» (1940, № 11), а «Буры» — ЛіМ (1940, 16 лістапада).

У беларускай версіфікацыйнай сістэме, нягледзячы на свабодны націск у беларускай мове, да пачатку ХХ стагоддзя панавала сілабіка. Але ўжо ў першай палове ХХ стагоддзя аўтарскія беларускія вершы пішуцца пераважна сілаба-тонікай, аднак у перакладах з польскай мовы назіраецца тэндэнцыя рытмічнага прыпадаблення да сілабікі. Адбываецца замена сілабікі падобным да сілабікі акцэнтаваным вершам. Фактычна, у беларускай версіфікацыі перакладной паэзіі абазначыўся своеасаблівы шлях «перапрацоўкі» сілабічнага радка.

Беларускае вершаскладанне ў час свайго станаўлення адчувала на сабе, з аднаго боку, уплыў польскай сілабікі, а з другога — рускай сілаба-тонікі, якая ў сваю чаргу была вытворнай ад нямецкай і французскай версіфікацыйных сістэм. Многія беларускія пісьменнікі пісалі як на польскай, так і на беларускай мове (Ян Баршчэўскі, Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, Янка Купала) ці на рускай і на беларускай мовах (Якуб Колас, Максім Багдановіч), альбо нават на трох гэтых мовах (Янка Лучына). Таму пераход на сілаба-танічную версіфікацыйную сістэму, больш адпаведную прасодыцы беларускай мовы, расцягнуўся на другую палову ХІХ — пачатак ХХ стагоддзя, і калі разглядаць частотныя рытмічныя збоі ці адпаведныя паэтычныя інавацыі ў перакладной беларускай літаратуры, то гэты пераход не завяршыўся і да пачатку ХХІ стагоддзя. Можна сцвярджаць, што беларуская версіфікацыйная сістэма мінулага стагоддзя, калі браць пад увагу ўзоры вершаваных перакладаў з сілабічных версіфі-

кацыйных сістэмаў, развівалася як памежная паміж польскай сілабікай і рускай сілаба-тонікай. І ў ёй назіраюцца змешаныя элементы, што робіць яе ўнікальнай.

Класічны санет — вельмі строгая вершаваная форма, якая змяшчае ў сабе асноўны набор прынцыпаў і прыметаў версіфікацыйнай сістэмы. Цяжка не пагадзіцца з тым, што класічныя санеты неабходна перакладаць як класічныя санеты. «Паэтычны слоўнік» Вячаслава Рагойшы падае: «Санет (італ. *sonetto*, ад *sonare* гучаць, звінець) — від верша, які складаецца з чатырнаццаці радкоў пяці-, радзей чатырох- ці шасцістопнага **ямба**. Аб'ядноўвае два чатырохрадкоўі і два трохрадкоўі. Дзве рыфмы спалучаюць катрэны (*abba abba* ці *abab abab*), тры рыфмы тэрцэтаў размяшчаюцца ў залежнасці ад характару папярэдняй рыфмоўкі: *ccd ede* ці *ccd eed*» [4, с. 555].

Дададзім, што сустракаюцца і больш складаныя варыянты рыфмоўкі тэрцэтаў, якія ўтвараюцца толькі з дзвюх рыфмаў, напрыклад: *ccc ddd, cdc dcd, cdc cdd, ccd ddc, cdd dcc*. Яшчэ большая разнастайнасць назіраецца ў тэрцэтах з трыма рыфмамі. Але такая разнастайнасць залежыць ад правіла альтэрнанса — чаргавання мужчынскіх і жаночых рыфмаў. Бывае і «нулявы» альтэрнанс, дзе рыфмы аднолькавыя (толькі мужчынскія ці толькі жаночыя). У «Крымскіх санетах» рыфма заўсёды жаночая, згодна з замацаваным на перадапошнім складзе націскам — асаблівасцю польскай мовы.

Пры перакладзе сілабічных санетаў узнікае праблема памеру, бо ў сілабіцы няма строгага чаргавання націска і ненаціскага складу. Але ж санеты ў сілаба-танічнай сістэме вершаскладання, якая цяпер пераважае ў беларускай паэзіі, павінны быць напісаны ямбама. Напрыклад, усе аўтарскія санеты М. Багдановіча напісаны пяцістопным ямбама. Яго пераклады санетаў П. Верлена выкананы александрынай (шасцістопным ямбама з мужчынскай цэзурай пасля трэцяй стапы), пераклады санетаў Я. Купалы на рускую мову — акцэнтаваным вершам і чатырохстопным амфібрахіем.

Але ж чаму павінен быць абавязкова ямб? Беларускае літаратуразнаўца Я. Барычэўскі ў кнізе «Тэорыя санета» адзначае: «Санет — форма, утвораная раманскімі народамі, якія карысталіся сілабічным вершаваннем. Прыстасаванне санетнай формы да моваў з танічным вершаваннем прымусіла выбраць адпаведны духу санета размер. Такім размерам з'явіўся ямб» [5, с. 30]. Далей Я. Барычэўскі піша: «Кананічным размерам санета застаўся ямб. Найбольш ужываецца пяцістопны ямб і шасцістопны ямб. Перавага аддаецца першаму. У шасцістопным ямбе **цэзура абавязкова пасля трэцяй стапы** (выдзяленне — *С. М.*) Яе адсутнасць зрабіла б верш расплыўчатым і бяскосным» [5, с. 30—31]. Такім чынам, прынцыпамі перакладу для класічнага санета ў беларускай версіфікацыйнай сістэме, паводле Я. Барычэўскага, павінны быць наступныя: 1) памер — ямб, пяцістопны ямб (для сілабічнага адзінаціскладовіка) ці шасцістопны (для трынаццаціскладовіка) з цэзурай пасля трэцяй стапы; 2) выкананне правіла альтэрнанса; 3) захаванне арыгінальнага малюнка рыфмы.

Зважаючы на вышэйсказанае, мы можам вызначыць прынцыпы перакладу для сілабічных «Крымскіх санетаў» Адама Міцкевіча: 1) памер — шасцістопны ямб з цэзурай пасля трэцяй стапы (цэзура можа быць як мужчынская, так і жаночая. Калі цэзура жаночая, то радок амаль дакладна прыпадабняецца да сілабічнага трынаццаціскладовіка); 2) мажлівы нулявы альтэрнанс (бо ў арыгінале толькі жаночая рыфма); 3) захаванне малюнку рыфмы.

Як мы заўважалі вышэй, Максіму Танку належаць пераклады чатырох «Крымскіх санетаў». Анатоль Верабей у сваёй кнізе «Максім Танк і польская літаратура» слухна адзначае: «Таленавітая лірыка А. Міцкевіча дазваляе перакладчыку выверыць ступень уласнага паэтычнага майстэрства на агульнапрызнаных паэтычных узорах, дапамагае глыбей зразумець вобразна-выяўленчае багацце паэтычнага слова» [6, с. 50]. Анатоль Верабей падрабязна разгледзеў толькі два танкаўскія пераклады «Крымскіх санетаў» — «I. Акерманскія стэпы» і «IV. Бура». Першы пераклад даследчык супастаўляе з перакладамі Уладзіміра Жылкі і Юркі Гаўрука. Заўважае, што ў Максіма Танка дакладней перададзена заканчэнне «Акер-

манскіх стэпаў». У Міцкевіча: *...jedźmy, nikt nie woła*. У Максіма Танка: *Ніхто не кліча, едем!* А вось у Ю. Гаўрука дзеяслоў страчаны, санет завяршаецца канстатацыяй: *Ніхто не кліча!*

Анатоль Верабей падкрэслівае разыходжанне танкаўскага перакладу з арыгіналам у некаторых радках паводле гукапісу. Аднак даследчык не зрабіў версіфікацыйнага аналізу.

З нашага боку неабходна адзначыць, Максім Танк вельмі ашчадна ставіўся да паэтычных сродкаў аўтара. Ён імкнуўся захаваць метафары, тэмп-рытм, эмацыйнасць. Напрыклад, беларускае перастварэнне першага катрэна санета «IV. Бура»:

IV. Burza

Zdarto żagle, ster prysnął, ryk wód, szum zawiei,
Głosy trwożnej gromady, pomp złowieszcze jęki,
Ostatnie liny majtkom wyrwały się z ręki,
Słońce krwawo zachodzi, z nim reszta nadziei [7, c. 20].

IV. Бура

Сарваны ветразі, руль скрышан, шум завеі,
Трывогі галасы, злавесны энк насосаў,
Канаты вырваліся з рук матросаў,
Заходзіць сонца, з ім апошнія надзеі [7, c. 104].

Адэкватна перададзены парыўнасць і непакой — характэрныя рысы рамантычнай паэзіі. Максім Танк толькі прыбраў «крывавае сонца», відавочная прычына — гэты эпітэт у беларускай мове шматскладовы.

Не саступае беларускі паэт аўтару ў пейзажнасці і маляўнічасці пры перакладзе пятага крымскага санета:

V. Widok gór ze stepów Kozłowa

Pielgrzym i Mirza

Pielgrzym

Tam? czy Allah postawił ścianą morze lodu?
Czy aniołom tron odlał z zamrożonej chmury?
Czy Diwy z ćwierci łądu dźwignęły te mury,
Aby gwiazd karawanę nie puszczać ze wschodu? [7, c. 22].

V. Выгляд гор са стэпаў Казлова

Пілігрым і Мірза

Пілігрым

Ці там Алах уздыбіў хвалі лёду
І з хмар адліў сваім анёлам трон?
Ці дзівы з скал там узялі заслон,
Каб каравану зор шлях заступіць з усходу? [7, c. 107].

Максім Танк знаходзіць слушныя адпаведнікі для «развязання» санетаў: у апошніх тэрэтах, дзе робіцца выснова, падаецца ключ ад усяго твора, нярэдка парадаксальны. Вось як завяршаецца знакаміты санет «I. Акерманскія стэпы»:

Stójmy! — jak cicho! — słyszę ciągnące żurawie,
Których by nie dościgły źrenice sokoła;
Słyszę, kędy się motyl kołysa na trawie,
Kędy wąż śliską pierśią dotyka się ziola.
W takiej ciszy! — tak ucho natężam ciekawie,
Że słyszałbym głos z Litwy. — Jedźmy, nikt nie woła [7, c. 14].

Як ціха! Спынімся! Я журавоў лёт чую,
Якіх бы нават сокал быстры не угледзеў;
І як матыль калыша кветку паляваю,
Як з шорахам вуж прапаўзае недзе.
У гэтай цішыні так чутка ўсё лаўлю я,
Што чуў бы гук з Літвы. — Ніхто не кліча, едем! [7, c. 92].

Перакладчык выкарыстоўвае трапныя словы, што перадаюць унутраны стан выгнанца, якому дарагая любая вестачка, любы гук з Радзімы — *так чутка ўсё лаўлю я*. Магчыма, не зусім апраўдана сэнсавая інверсія — Міцкевіч завяршае санет, а тым самым акцэнтнае ўвагу на апошняю фразу *nikt nie woła (ніхто не кліча)*, чым намякае, што ў Літве няма ўжо ні кахання (Марыля Верашчака, каханая Адама Міцкевіча, выйшла замуж за графа Ваўжынца Путкамера), ні блізкіх сяброў, якіх адправілі ў высылку ці ў астрогі. У Максіма Танка, як мы бачым, санет заканчваецца так: *Ніхто не кліча, едем!* Аднак інтанацыйна можна вылучыць аўтарскую задуму.

Перакладчыку ў цэлым удаецца перадаць сэнсавое напаўненне твораў Адама Міцкевіча. Але ўжо на пачатку першага санета можна ўбачыць, што Максім Танк адмаўляецца ад прыныпаў класічнага сілаба-танічнага санета. Ён не выкарыстоўвае цэзуру і дапускае розную колькасць складоў у радках:

I. Акерманскія стэпы

Я выплыў на прастор // сухога акіяна;
 Воз, быццам лодка, тоне, // ў зелены ныврае
 У хвалях кветак, шумных траў, мінаю
 Здалёк каралавыя // астравы бур'яну [7, с. 92].

6-стопны ямб, цэзура мужчынская.
6-стопны ямб, цэзура жаночая.
5-стопны ямб.
6-стопны ямб, цэзура мужчынская.

Прывядзем тые ж радкі санета, перакладзеныя Уладзімірам Жылкам (апублікаваны ў 1922 годзе), дзе строга выконваюцца патрабаванні класічнага санета (цэзура пасля трэцяй стапы і альтэрнанс):

Ўязджаю на прастор // сухога акіяну.
 Воз гіне ў зелены, // як чайка на вадзе;
 У хвалях шумных траў, // між кветкамі брыздзе
 Мінаючы кусты // калючага бур'яну [7, с. 90].

6-стопны ямб, цэзура мужчынская.
6-стопны ямб, цэзура дактылічная.
6-стопны ямб, цэзура мужчынская.
6-стопны ямб, цэзура мужчынская.

Прывядзем тые ж радкі санета, перакладзеныя Наталляй Арсенневай (публікацыя 1955 года):

Я выплыў на прастор // сухога акіяну;
 Нурцуе чоўнам воз, // зялёнай лоняй бродзе;
 У шуме лугавін, // у краскавым разводдзі
 Мінаю астравы — // каралішчы бур'яну [7, с. 93].

6-стопны ямб, цэзура мужчынская.
6-стопны ямб, цэзура мужчынская.
6-стопны ямб, цэзура мужчынская.
6-стопны ямб, цэзура мужчынская.

Пераклад Рыгора Барадуліна (апублікаваны ў 1986 годзе):

Плыву па прастрані // сухога акіяну,
 Ныврае ў зелены, і // як човен, ходзіць воз
 Між хваль шумлівых красак, што наўскок
 Абмылі астравы пулятага бур'яну [7, с. 95].

6-стопны ямб, цэзура мужчынская.
6-стопны ямб, цэзура мужчынская.
5-стопны ямб.
6-стопны ямб, цэзура мужчынская.

Трэці радок па стопах карацейшы за іншыя. Падобнае заўважаем і ў перакладзе Максіма Танка. Варта адзначыць, што большасць беларускіх перакладчыкаў, якія звярнуліся да «Крымскіх санетаў», не выкарыстоўвалі цэзуру: Мікола Аўрамчык, Ірына Багдановіч, Рыгор Барадулін, Юрка Гаўрук, Міхась Дуброўскі, Аляксандр Ельскі, Рыгор Казак, Уладзімір Мархель, Язэп Семяжон, Іосіф Сіманюўскі, Георгій Шэўмер. Ўжывалі мужчынскую ці дактылічную цэзуру пасля трэцяй стапы Уладзімір Жылка, Наталля Арсеннева, Васіль Жуковіч, Інэса Кур'ян (першы і другі варыянт санета «I. Акерманскія стэпы») і Андрэй Хадановіч (першы варыянт 2004 года і другі варыянт 2018 года санета «I. Акерманскія стэпы»). Можна дапусціць, што большасць з названых вышэй перакладчыкаў з пункту гледжання версіфікацыі дэманстравалі стаўленне да санета, якое было прапанавана яшчэ напачатку ХХ стагоддзя Янкам Купалам. Беларускі пясьняр пры напісанні санетаў выкарыстоўвае і сілабіку, і трохскладовыя памеры, не вытрымлівае альтэрнанс, не ўжывае цэзуру ў шасцістопным ямбе. На гэты конт Вячаслаў Рагойша заўважае: «Як бачым, Янка Купала заклаў сваю, купалаўскую традыцыю ў беларускай санетыстыцы, значна зменшыўшы колькасць тых “клямараў”, якімі, кажучы словамі Максіма Танка, структура санета “сціскае” творчую свабоду паэта. Як, зрэшты, Максім Багдановіч заклаў сваю, строга рэгламентаваную, кананічную традыцыю» [8, с. 199]. Гіпатэтычна можна казаць, што разнастайныя рытмічныя малюнкi радкоў, якія маюцца ў сілабіцы, Янка Купала, які спачатку пісаў санеты па-польску, перанёс на беларускую глебу, падправіўшы ў некаторых выпадках пад сілаба-тоніку. Гэта спрыяла вольнаму выражэнню эмоцый у санетнай форме. Так ці інакш, Купала запачаткаваў свой кірунак стварэння санетаў, дзе пачуццёвасць важнейшая за форму, і гэты кірунак магчыма азначыць як *эмоцыя дэтэрмінаваны*. І многія паэты наступных пакаленняў прынялі гэты кірунак. Іншы кірунак — баг-

дановічаўскі — з выкананнем строгага канона, які можна назваць *рацыя дэтэрмінаваны*, хоць і набыў сваіх паслядоўнікаў у беларускай літаратуры, але напачатку ўжываўся не вельмі шырока. Відавочна, у гэтым адчуваўся аўтарытэт Янкі Купалы паводле наступнага прынцыпу: калі знакаміты паэт робіць так, дык і перакладчыкі санетаў могуць рабіць гэтаксама.

Што датычыць перакладаў Максіма Танка, то назіраецца, што ён не імкнуўся строга захаваць і малюнак рыфмы, прапанаваны арыгіналам:

XVI. Góra Kikineis

Mirza

Spójrzuj w przepaść — niebiosa leżące na **dole**,
To jest morze; — śród fali zda się, że ptak-**góra**,
Piorunem zastrzelony, swe masztowe **pióra**
Roztoczył kręgiem szerszym niż tęczy **półkole**,
I wyspą śniegu nakrył błękitne wód **pole**.
Ta wyspa żeglująca w otchłani — to **chmura!**
Z jej piersi na pół świata spada noc **ponura**;
Czy widzisz płomienistą wstążkę na jej **czole** [7, с. 44].

XVI. Гара Кікінеіс

Мірза

Глянй у бяздонне, дзе блакіту неба **столькі!**
Там — мора, а на ім — гара, як птушка **тая**,
Падбітая маланкай, пер'е **рассявае**
Паўкругам, што прастор апаясаў **вясёлкай**.
І снежным востравам прыкрыла хвалі **мора**.
Не востраў гэта, але ў прорве **хмара!**
Цень ад яе грудзей паў на далны, **горы**.
Ці бачыш на чале яе агонь **пажару?** [6, с. 131].

Максім Танк адмаўляецца ад кальцавой строгай рыфмоўкі катрэнаў *abba abba*, прапануе больш вольны малюнак *abba cdc d*. Відавочна, формула «што сказана ў творы» пераважае над тым «як сказана» (візуальна), пра што сведчыць і цытата слоў паэта, згаданая Вячаславам Рагойшам.

Заклучэнне. У сваіх перакладах «Крымскіх санетаў» Максіму Танку было дастаткова санетападобнай формы пры адпаведных арыгіналу змесце і мастацка-вобразным напаўненні. Гэта сведчыць, што паэт, фактычна, ішоў купалаўскім шляхам санетапісання. Аднак, відавочна, пераклады «Крымскіх санетаў», выкананыя Максімам Танкам, ілюструюць гісторыю развіцця беларускай версіфікацыйнай сістэмы і, несумненна, маюць свае якасці і адметнасці, утрымліваюць каштоўны матэрыял для даследчыкаў беларускай літаратуры, перакладазнаўцаў і перакладчыкаў.

Спіс цытаваных крыніц

1. Багдановіч, М. Поўны збор твораў : у 3 т. / М. Багдановіч. — Мінск : Навука і тэхніка, 1995. — Т. 3 : Публіцыстыка, лісты, летапіс жыцця і творчасці. — 461 с.
2. Міцкевіч, А. Вершы і паэмы / А. Міцкевіч. — Мінск : Маст. літ., 2000. — 279 с.
3. Mickiewicz, A. Wiersze / A. Mickiewicz. — Warszawa : Czytelnik, 1976. — 508 s.
4. Рагойша, В. Паэтычны слоўнік / В. Рагойша. — Мінск : Беларус. навука, 2004. — 576 с.
5. Барычэўскі, Я. Тэорыя санета / Я. Барычэўскі. — Мінск : Маладняк, 1927. — 54 с.
6. Верабей, А. Максім Танк і польская літаратура / А. Верабей. — Мінск : Навука і тэхніка, 1984. — 120 с.
7. Міцкевіч, А. Крымскія санеты / А. Міцкевіч. — Мінск : Медысонт, 2004. — 170 с.
8. Рагойша, В. Структура санетаў Янкі Купалы як перакладазнаўчая праблема / В. Рагойша // Янка Купала і Якуб Колас у кантэксце славянскіх літаратур : матэрыялы Міжнар. навука.-тэарэт. канф. (Мінск, 3—4 кастр. 2002 г.). — Мінск : Беларус. навука. — С. 195—200.

Паступіў у рэдакцыю 12.12.2019